

Prof. WSiIZ dr hab. n. tech. Janusz CWANEK^a, lek. Anna TRYBUCHOWICZ^b

^a Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie
University of Information Technology and Management based in Rzeszow

^b Szpital Wojewódzki im. Zofii z Zamoyskich Tarnowskiej w Tarnobrzegu
Provincial Hospital of Zofia Tarnowska from the Zamoyski family in Tarnobrzeg

POMNIKI UPAMIĘTNIAJĄCE LEKARZY NA TERENIE WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Streszczenie

Wstęp i cel: W województwie podkarpacki znajdują się cztery pomniki, których patronami są lekarze. Celem pracy jest przybliżenie sylwetek tych zasłużonych lekarzy, których działalność wywarła wpływ na medycynę w kraju i poza granicami Polski.

Materiał i metody: Pomnik składa się z trójwymiarowej rzeźby (popiersia lub z pełnej figury) usadowionej na postumencie. Może nim to być obelisk lub głaz z wygrawerowaną tablicą. W opracowaniu wykorzystano materiały z prac naukowych, z prasy i z blogów tekstowych.

Wyniki badań: Na Podkarpaciu znajdują się cztery pomniki lekarzy, dwa w Iwoniczu Zdroju, jednym w Krośnie i jeden w Stalowej Woli (Rozwadowie).

Wniosek: Pamięć o zasłużonych lekarzach polskich przedstawiają pomniki: Mikołaja Kopernika w Krośnie, Wojciecha Oczki i Józefa Dietla w Iwoniczu oraz Eugeniusz Łazowski i Stanisława Matulewicza w Rozwadowie.

Słowa kluczowe: Lekarze, patroni pomników, województwo podkarpackie.

(Otrzymano: 08.12.2019; Zrecenzowano: 18.12.2019; Zaakceptowano: 28.12.2019)

MONUMENTS COMMEMORATING DOCTORS IN THE AREA OF PODKARPACKIE PROVINCE

Abstract

Introduction and aims: There are four monuments in the Podkarpackie Voivodeship, whose patrons are doctors. The aim of the work is to bring closer the profiles of these distinguished doctors whose activities had an impact on medicine in Poland and abroad.

Material and methods: The monument consists of a three-dimensional sculpture (bust or full figure) set on a pedestal. It can be an obelisk or a boulder with an engraved plaque. Materials from scientific papers, the press and text blogs were used in the study.

Results: There are four monuments to doctors in Podkarpacie, two in Iwonicz Zdrój, one in Krosno and one in Stalowa Wola (Rozwadów).

Conclusions: The memory of distinguished Polish doctors is represented by the monuments of: Nicolaus Copernicus in Krosno, Wojciech Oczka and Józef Dietl in Iwonicz, as well as Eugeniusz Łazowski and Stanisław Matulewicz in Rozwadów.

Keywords: Doctors, patrons of monuments, Podkarpackie Voivodeship.

(Received: 08.12.2019; Revised: 18.12.2019; Accepted: 28.12.2019)

1. Wprowadzenie

Na terenie województwa podkarpackiego znajduje się wiele pamiątek po lekarzach. Do nich zaliczają się również pomniki. Pomnik składa się z trójwymiarowej rzeźby posadowionej na postumencie. Pomnikiem może być głaz z wygrawerowaną tablicą. Pomnikom wykonano dokumentację fotograficzną. W jednym przypadku korzystano z fotografii dostępnych w Internecie. Przy opracowaniu materiału korzystano z dokumentów, z publikacji naukowych, danych zawartych w prasie i z blogów tekstowych. Celem pracy jest przybliżenie sylwetek zasłużonych lekarzy patronów pomników.

2. Wyniki badań

Znajdujący się przed liceum Ogólnokształcącym w Krośnie pomnik Mikołaja Kopernika odsłonięty został w 1973 roku w ramach obchodów Roku Kopernikowskiego. Autorem posągu jest malarz i rzeźbiarz krośnieński Stanisław Kochanek. Artysta przedstawił astronoma spoglądającego w niebo i opierającego się lewą dłonią o kulę ziemską (Rys. 1).

Rys. 1. Pomnik Mikołaja Kopernika przed Liceum Ogólnokształcącym w Krośnie im. Mikołaja Kopernika
Źródło: materiał własny

Fig. 1. Monument to Nicolaus Copernicus in front of the High School in Krosno Nicolaus Copernicus
Source: Elaboration of the Authors

Mikołaj Kopernik astronom, ekonomista, lekarz, tłumacz, prawnik, strateg wojskowy, humanista, filozof, prekursorów nowożytnej nauki, kartograf, urodził się 19 lutego 1473 roku w Toruniu, zmarł 24 maja 1543 roku we Fromborku. Dzięki wsparciu wuja, podjął studia w Krakowie i we Włoszech. Po powrocie zamieszkał na Warmii i Mazurach. We Fromborku napisał swoje dzieło „*De revolutionibus orbium coelestium*”, w którym podał opis heliocentrycznej budowy wszechświata. Dzieło wydanie zostało drukiem w 1543 r. Kopernik jest mało znany jako lekarz [1], [8]. Sztuk lekarskich uczył się w Padwie [1], [11]. Po powrocie do Polski był jedynym lekarzem na Warmii i Mazurach [11]. Leczył znamienitych pacjentów [8], [11]. Nie odmawiał pomocy ubogim, [1], [8].

Drugim lekarzem któremu odsłonięto pomnik był Wojciech Oczko (Rys. 2a,b) doktor medycyny i filozofii, lekarz królów polskich, twórca medycyny polskiej, ojciec polskiej balneologii i syfilologii, autor pierwszego dzieła o uzdrowiskach, propagator kultury fizycznej, fundator szpitali i przytułków dla ubogich, urodził się w 1537 r. w Warszawie, zmarł w grudniu 1599 lub w styczniu 1600 roku w Lublinie. Ojciec był stelmachem. Dla upamiętnienia zasług dla balneologii polskiej w 1978 r. w ramach obchodów 400-lecia uzdrowiska, w centrum uzdrowiska stanął Jego pomnik. Do pionowego bloku przytwierdzony jest medalion z brązu z podobizną Wojciecha Oczki z napisem w otoku „Ojciec polskiej balneologii 1537 Wojciech Oczko 1599”. Poniżej widnieje napis „400 lat Iwonicza Zdroju 1578-1978”. Autorem pomnika jest artysta malarz i rzeźbiarz z Iwonicza Zdroju Władysław Kandefer, asystent Xawerego Dunikowskiego. Oczko w 1559 r. otrzymał tytuł bakałarza sztuk wyzwolonych, w 1568 roku we Włoszech tytuł doktora medycyny. Leczył znane osobistości, w tym króla Stefana Batorego. Oczko napisał dwa dzieła w polskim języku w 1578 roku „Cieplice”, w 1581 roku „Przymiot”. W dziele „Cieplice” opisał właściwości wód leczniczych dostęp-

nych w ówczesnej Rzeczypospolitej [5] i wymienił Iwonicz jako funkcjonujące uzdrowisko [5]. Oczko zachęcał do uprawiania ćwiczeń fizycznych. Jest autorem powiedzenia „ruch może zastąpić wszystkie lekarstwa, ale żadne lekarstwo nie jest w stanie zastąpić ruchu.”

Rys. 2. Pomnik Wojciecha Oczki (a),
zbliżenie medalionu z pomnika (b)
Źródło: materiał własny

Fig. 2. Monument to Wojciech
Oczko (a), close-up of the medallion
from a monument (b)
Source: Elaboration of the Authors

(a)

(b)

Trzecim lekarzem, któremu ufundowano i odsłonięto pomnik był Józef Dietl. W 150 rocznicę pobytu profesora w Iwoniczu, 16 lipca 2006 roku, odsłonięto pomnik profesora (Rys. 3a,b). Na cokole umieszczone jest popiersie Patrona. Autorem pomnika jest artysta malarz i rzeźbiarz z Iwonicza Zdroju Władysław Kandefer, asystent Xawerego Dunikowskiego. Dietl lekarz polsko-austriacki, profesor i rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybitny internista, polityk, patriota, ojciec naukowej balneologii, popularyzator polskich uzdrowisk, propagator i reformator oświaty, pierwszy prezydent Krakowa, poseł na Sejm Krajowy, urodził się 24 stycznia 1804 roku w Podbużu, zmarł w Krakowie 18 stycznia 1878 roku. Dyplom doktora otrzymał w 1829 roku na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wiedeńskiego. Podjął pracę w klinice chorób wewnętrznych na Uniwersytecie w Wiedniu, od 47 roku życia w Krakowie na stanowisku profesora Katedry Medycyny Wewnętrznej.

Rys. 3. Pomnik Józefa Dietla (a),
tablica z napisem znajdująca się na
cokole pomnika (b)
Źródło: materiał własny

Fig. 3. Monument to Józef Dietl (a),
a plaque with the inscription located
on the pedestal of the monument (b)
Source: Elaboration of the Authors

(a)

(b)

W roku akademickim 1861/1862 został rektorem UJ. Walczył o polskość uczelni. Za przyczyną Dietla wprowadzono język polski do szkół [6]. W latach 1866-1874 był prezydentem Krakowa. Oczyszczył koryto starej Wisły, zbudował wodociągi miejskie. Współtworzył nową naukę balneologię. Jako pierwszy sklasyfikował polskie wody lecznicze Polski południowej [2]. W 1858 roku był założycielem Komisji Balneologicznej [10].

Czwarty pomnik upamiętniający lekarzy został odsłonięty z inicjatywy Rady Miasta Stalowej Woli dnia 12 czerwca 2016 roku na rynku w Rozwadowie-Stalowej Woli. Jest to głaz

na którym posadowiona jest tablica z podaniem czynów jakich dokonali dwaj lekarze: Eugeniusz Łazowski i Stanisław Matulewicz podczas II wojny światowej (Rys. 4). Eugeniusz Łazowski profesor pediatrii, uczestnik II wojny światowej, żołnierz AK, „właściciel” Planetoidy o numerze 34838, twórca sztucznej epidemii tyfusu, urodził się 1913 roku w Częstochowie, zmarł 16 grudnia 2006 roku w Eugene (USA). W 1958 roku wyjechał z rodziną do USA. Profesorem pediatrii został w Uniwersytecie Stanowym w Illinois. Kolega doktora E. Łazowskiego Stanisław Matulewicz odkrył na początku lat 40-tych XX wieku, że krew osób zakażonych niegroźną bakterią *Proteus OX19* daje podczas testów Weigla wyniki identyczne jak przy zakażeniu tyfusem plamistym [3], [9]. Zaczęli szczepić pacjentów niegroźną bakterią. W efekcie okupant ogłosił okolice Stalowej Woli terenem objętym zarazą. Ustały wywózki mieszkańców na roboty i do obozów zagłady [3], [9]. Doktor Stanisław Matulewicz około 1956 roku wyjechał do Zairu. Specjalizował się w radiologii.

Rys 4. Głaz na rynku w Rozwadowie pamięci lekarzom: Eugeniuszowi Łazowskiemu i Stanisławowi Matulewiczowi

Fig 4. A boulder on the market square in Rozwadow in memory of the doctors: Eugeniusz Łazowski and Stanisław Matulewicz

Źródło / Source:

<http://www.echodnia.eu/podkarpackie/wiadomosci/stalowa-wola/a/pomniki-upamietniajace-zasluzonych-podczas-wojny-poswiecone-na-ryнку-w-rozwadowie,10104944/>

3. Wiosek

Pamięć o zasłużonych lekarzach polskich przedstawiają pomniki: Mikołaja Kopernika w Krośnie, Wojciecha Oczki i Józefa Dietla w Iwoniczu oraz Eugeniusz Łazowski i Stanisław Matulewicz w Rozwadowie.

Literatura

- [1] Cygański J.: *Zdrowe Życie, Mikołaj Kopernik jako lekarz*, Zjazd Szpitali imienia Mikołaja Kopernika, Olsztyn 19-20 września 2013 r., 3.
- [2] Czajka K.: *Historia i rozwój badań chemicznych wód leczniczych i borowin*, Balneologia Polska, 2005, 3-4, 112.
- [3] Józefczyk-Habrat H.: *Władysław Kandefer - rys historyczny*, Iwonicz Zdrój 2011-2013, 11, 82-83.
- [4] Lisiewicz P.: *Tyfus plamisty i zaczarowana dorożka*, Niezależna Gazeta Nowe Państwo, 2016, 6, 26-31.
- [5] Luto-Kamińska A.: *Balneologia oczyma XVI-wiecznego medyka na podstawie Cieplic W. Oczki (1578)*, Medycyna Nowożytna, 2012, z.1/2, 191-203.
- [6] Michałak J.: *Historia Iwonicza Zdroju*, [w:] Iwonicz Zdrój Monografia, Iwonicz Zdrój 1984, 39-77.
- [7] Majorek C.: *Galiczyjskie koncepcje organizacji szkolnictwa pedagogicznego z lat 1865-1870*, Rozprawy z Dziejów Oświaty, 1968, 11, 125-180.
- [8] Mould R.F.: *Wybrane wydarzenia w historii medycyny, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z rakiem Część 2, Od Wesaliusza (1514-1564) do Johna Huntera (1728-1793)*, Journal of Oncology 2013, 4, 332-337.
- [9] Niweliński J.: *Mikołaj Kopernik jako lekarz*, Wszechświat, PWN, październik 1953, z. 8, 190-192.
- [10] Płes A.: *Prywatna wojna doktora Łazowskiego*, MEDICUS (miesięcznik Lubelskiej Izby Lekarskiej), 2014, 10.
- [11] Rajchel L., Kuliński W., Rajchel J.: *Polskie Towarzystwo Balneologiczne - rys historyczny*, Balneologia Polska, 2005, 1-2, 56-59
- [12] Rutkowski B.: *Mikołaj Kopernik - z zawodu lekarz, z zamiłowania astronom*, Gazeta AMG, 2017, 1, 42-45.